

УДК. 336.77

О. В. Мицак,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів
Л. Я. Бублик,
аспірант кафедри фінансів, кредиту та страхування,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

РОЗВИТОК СПОЖИВЧОГО РИНКУ ЯК ОБ'ЄКТУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

O. Mitsak,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance,
Credit and Insurance, Lviv Trade and Economic University
L. Bybluk,
Postgraduate student of the Department of Finance,
Credit and Insurance, Lviv Trade and Economic University

DEVELOPMENT OF THE CONSUMER MARKET AS AN OBJECT OF STATE REGULATION

У статті дано визначення понять "споживчий ринок" та "державне регулювання споживчого ринку". Обґрунтовано необхідність здійснення регулювання ринку товарів та послуг. Здійснено детальну структурування ринку споживчих товарів та послуг, із врахуванням специфіки ринкової діяльності та поведінки споживачів. Визначено мету та основні завдання державного регулювання ринку товарів та послуг, відповідно до яких державне регулювання процесів на споживчому ринку здійснюється для покращення процесів виробництва, купівлі та продажу споживчих товарів, та додержання суб'єктами підприємницької діяльності законодавчих норм при здійсненні виробничих і торговельних операцій. Зазначено, що створення механізму державного регулювання ринку товарів та послуг, і відповідно, розробка моделей його розвитку з урахуванням особливостей економіки нашої держави, є необхідною для стабілізації економічного зростання України.

This article defines the concepts of "consumer market" and "state regulation of the consumer market". The detailed structuring of the market of consumer goods and services has been carried out taking into account the specifics of market activity and consumer behavior. The necessity of the regulation of the market of goods and services is substantiated. It is noted that the creation of a mechanism of state regulation of the market of goods and services and, accordingly, the development of models for its development, taking into account the peculiarities of the economy of our state, is necessary to stabilize Ukraine's economic growth. The purpose and main tasks of the state regulation of the market of goods and services are determined, according to which state regulation of processes in the consumer market is carried out by improvement of processes of production, purchase and sale of consumer goods, and observance by the subjects of entrepreneurial activity of legislative norms in the course of industrial and commercial operations.

*Ключові слова: ринок, споживчий ринок, держава, регулювання, об'єкт державного регулювання.
Key words: market, consumer market, state, regulation, object of state regulation.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Активна участь держави в соціально-економічному розвитку країни є атрибутом соціально орієнтованої ринкової економіки. Розумний симбіоз ринкових і державних регуляторів дає можливість забезпечувати реалізацію соціально-економічних цілей розвитку суспільства: досягти високої ефективності виробництва, стабільного економічного розвитку і соціальної справедливості. Незважаючи на здатність ринку до саморегулювання необхідне також втручання держави для збільшення ефективності такого регулювання, тому держава не втрачає свої позиції в політиці державного регулювання ринку для його розвитку та становлення [11]. Тому питання розвитку державного регулювання, розробка методів, механізмів та напрямів конт-

ролю ринку споживчих товарів і послуг, залишаються актуальними та потребують подальшого вивчення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковий доробок економічного спрямування, присвячений дослідженню проблематики необхідності державного регулювання ринку товарів та послуг, є чималим обсягом праць вітчизняних та зарубіжних вчених. З-поміж науковців України хотілося б відзначити таких авторів, як: Ахромкіна Є.М., Варналія З.С., Воротіна В.Є., Керецьмана В.Ю., Долішнього М.І., Лагутіна В.Д., Лігоненко Л.О., Максимова В.В., Свірідової Н.Д., Третяк В.В., Чужикова В.І. та інші. Основою наукових досліджень щодо підвищення ефективності ринкових механізмів, завдяки державному

регулюванню стали праці зарубіжних вчених: Брю С., Долана Е. Дж., Домара Е., Калгара Н, Кейнса Дж. М., Котлера Ф., Макконелла К., Маршалла А., Мітчела В., Самуельсона П., Фрідмена М. та інших. Проте питання розвитку державного регулювання, розробка методів, механізмів та напрямів контролю ринку споживчих товарів і послуг, залишаються актуальними та потребують подальшого вивчення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення місця та ролі державного регулювання споживчого ринку. Обґрунтування необхідності здійснення коригування органами державної влади діяльності суб'єктів ринку споживчих товарів і послуг, для забезпечення сталого розвитку економіки країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як невід'ємна складова економічної системи ринок споживчих товарів впливає на рівень життя населення, детермінує зміни в державній соціальній та економічній політиці і обумовлює ті чи інші механізми впливу на його функціонування. Також будь-які зміни у державній політиці регулювання економічних процесів, відображаються на загальних тенденціях функціонування ринку споживчих товарів та рівні збалансування споживчих потреб та доступності товарів для різних верств населення.

Аналіз наукових праць, присвячених теоретичним аспектам функціонування споживчого ринку, показав, що в економічній літературі існує широкий спектр його трактувань. У вітчизняній науковій літературі відсутнє розгорнуте визначення поняття: "споживчий ринок". А зарубіжні науковці розглядають процеси споживання та споживчої поведінки, без розгляду поняття сутності споживчого ринку взагалі. Дослідження практичних проблем функціонування та регулювання ринку споживчих товарів, визначення його ролі і місця у соціальних процесах обумовлює необхідність більш точного визначення сутності поняття "споживчий ринок".

Ми вважаємо, що споживчий ринок — це динамічна, саморегулююча, відкрита система економічного обміну споживчими товарами та послугами, яка забезпечує реалізацію економічних і соціальних інтересів учасників ринку та забезпечує розширення виробництва товарів і стимулює платоспроможний попит населення, наявною вільною конкуренцією при застосуванні державного регулювання. Функціонування ринку товарів і послуг можливе лише при узгодженні різноспрямованих інтересів усіх суб'єктів ринку та координації державними інституціями їх діяльності в умовах обмежених ресурсів.

Оскільки ринок товарів та послуг відіграє важливу роль у забезпеченні відповідного рівня життя населення, а його розвиток є найважливішою передумовою прискорення темпів економічного зростання усієї країни, він одночасно потребує державного, законодавчого регулювання.

Дослідженням державної регламентації споживчого ринку займалися провідні українські та закордонні вчені.

Цікавим є трактування державного регулювання споживчого ринку представлене науковцем Мочерним С.В., який вважає, що це комплекс основних форм та методів цілеспрямованого впливу державних організацій і установ на розвиток суспільного виробництва для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються [1, с. 379].

Вчені Дідьківська Л.І. та Головка Л.С. під державним регулюванням ринку товарів та послуг розглядають систему заходів держави для здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої

на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку [3, с. 23].

На думку, економіста Гарагонича О.В., державне регулювання споживчого ринку це система типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, які здійснюються уповноваженими державними установами і спрямовані на скерування суб'єктів господарської діяльності в напрямі, необхідному для досягнення необхідного соціально-економічного результату [10, с. 147]. Цікавою є думка Поповича Т.М., який розглядає державне регулювання споживчого ринку як обґрунтовано та запропоновано організаційно-функціональний механізм регулювання ринку споживчих товарів, у контексті якого виокремлюємо параметри взаємодії між учасниками ринку і органами виконавчої влади на національному і регіональному рівнях, вироблено механізми узгодження державних інтересів та інтересів товаровиробників [8].

Натомість дослідниця Гродецька Т.М. описала пріоритетні напрями інструментів нормативно-правового та економічного регулювання ринку соціально-орієнтованих товарів і послуг: підвищення купівельної спроможності, шляхом зростання доходів населення, розширення пропозиції товарів і послуг вітчизняного виробництва, регулювання цін на соціально значущі товари та послуги, зменшення регіональної диференціації за рівнем розвитку споживчих ринків [7].

Хотілося б особливо відзначити праці Бесєдіна В. Мельника А., Михасюка Р., Стеценка Д., Чистова С. та Швайки Л. [4; 6, с. 8; 5, с. 13; 2, с. 21]. В основу яких покладено розуміння державного регулювання споживчого ринку як сукупності цілеспрямованого впливу з боку органів державного управління з метою його стабілізації та забезпечення збалансованого розвитку, що включає розроблення концептуальних засад державної політики регулювання споживчого ринку, створення необхідної нормативно-правової бази, інституційного та інформаційного забезпечення, використання економічних та адміністративних методів впливу.

Погоджуємось з тим, що активна участь держави в соціально-економічному розвитку країни є атрибутом соціально орієнтованої ринкової економіки. Розумний симбіоз ринкових і державних регуляторів дає можливість реалізувати соціально-економічні цілі розвитку суспільства, досягти високої ефективності виробництва, стабільного економічного розвитку, забезпечувати соціальну справедливість. У країнах із розвиненою ринковою економікою наміри запровадження прямого державного контролю втілюють у життя завжди, коли ймовірно стає руйнування конкуренції. І тут держава намагається врахувати як інтереси окремих груп економічних суб'єктів, так і загальноновизнані потреби суспільства у підтримуванні регульованого конкурентного порядку в країні [9, с. 112]. Тому питання розвитку державного регулювання, розробка методів, механізмів та напрямів контролю ринку споживчих товарів і послуг, залишаються актуальними та потребують подальшого вивчення.

Ми вважаємо, що державне регулювання споживчого ринку — це діяльність органів державної влади різних рівнів, спрямованої на забезпечення сталого розвитку економіки країни для реалізації інтересів суб'єктів ринку споживчих товарів і послуг. Метою державного регулювання процесів на споживчому ринку є покращення рівня життя населення, нормалізація процесів виробництва, купівлі та продажу споживчих товарів, та додержання суб'єктами підприємницької діяльності законодавчих норм при здійсненні виробничих і торговельних операцій. Відповідно до поставленої мети, основними завданнями державного регулювання споживчого ринку є: контроль за дотриманням вимог щодо технології виробництва товарів та їх якості;

усунення таких проявів на ринку, як реалізація фальсифікованої, контрабандної чи контрафактної продукції, унеможливлення недобросовісної конкуренції, формування здорового конкурентного середовища на ринку; сприяння розвитку громадських організацій захисту споживача; соціальної захищеності населення.

Країнам з розвинутою ринковою економікою притаманний багатоаспектний механізм регулювання споживчого ринку, де, з одного боку, механізм ринкової конкуренції, а з іншого — механізми державного і недержавного, тобто громадського та інституціонального регулювання. Тому держава бере на себе ті функції, які не характерні природі ринкової конкуренції чи реалізуються нею неповно або ж надто повільно. При цьому держава забезпечує умови для оптимального функціонування всього механізму ринкової економіки. Державне регулювання в поєднанні з саморегуляторами ринкових відносин є характерною особливістю більшості розвинутих економік світу. В такому випадку державне регулювання передбачає створення дієвої нормативно-правової бази, захист прав виробників та споживачів і захист свободи конкуренції.

Трактування сутності державного регулювання ринку зводиться до визначення його як системи практичних дій державних інституцій щодо забезпечення сталого і збалансованого функціонування ринкових механізмів через використання усіх можливих важелів як адміністративного, так і економічного впливу, а також активного реагування на проблеми дестабілізації і порушення рівноваги в кожній конкретній ситуації.

Тому під державним регулюванням споживчого ринку слід розуміти виконання комплексу адміністративних, соціальних та економічних завдань, здійснення яких забезпечує прискорення темпів економічного зростання країни. Найвагомим завданням державного регулювання ринку товарів та послуг є процес вибору оптимального поєднання економічних і адміністративних важелів для розв'язання економічних і соціальних проблем функціонування ринку. Таке регулювання передбачає чіткий порядок застосування заходів з урахуванням існуючих розбіжностей та суперечностей інтересів учасників ринку та змін його внутрішнього і зовнішнього середовища.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У результаті дослідження виявлено, що поглиблення трансформаційних процесів у національній економіці та посилення впливу наслідків таких перетворень на стан економічної безпеки і рівень розв'язання соціальних проблем, супроводжувалися деформацією структури ринку товарів та послуг. Причиною цього, на нашу думку, є відсутність повноцінного державного регулювання ринку споживчих товарів та послуг. Тому особливості та суперечності функціонування й розвитку споживчого ринку в Україні вимагають розробки стратегічних пріоритетів щодо посилення його ролі у формуванні соціально-орієнтованої національної економіки.

Література:

1. Мочерний С.В. Економічна теорія: посібник для студентів вищих закладів освіти / С.В. Мочерний. — Київ: Вид. центр "Академія", 1999. — 592 с.
2. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: / Л.А. Швайка. — К.: Знання, 2006. — 435 с.
3. Дідьківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л.І. Дідьківська та Л.С. Головка. — К.: Знання-Прес, 2000. — 428 с.
4. Бесєдін В.Ф. Ринкова трансформація економіки України: проблеми регулювання / В.Ф. Бесєдін, І.Я. Чуగుнок, А.В. Циганюк. — К.: 2005. — 551 с.

5. Чистов С.М. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та інш. — К.: КНЕУ, 2005. — 440 с.

6. Михасюк І. Державне регулювання економіки / Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. — К.: Атіка, Ельга-Н, 2000. — 592 с.

7. Гродецька Т.М. Трансформація споживчого ринку та його регулювання в перехідній економіці: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Т.М. Гродецький. — Харків, 2002. — 20 с.

8. Попович Т.М. Організаційно-економічний механізм регулювання ринку споживчих товарів: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.03 / Т.М. Попович. — Тернопіль, 2008. — 20 с.

9. Акімов О.О. Шляхи реалізації державного управління економічними процесами: регіональний аспект / О.О. Акімов // Вісник АМСУ. Сер.: "Державне управління". — 2014. — № 1 (10). — С. 112—120.

10. Гарагонич Н.Л. Теоретичні питання державного регулювання господарської діяльності / Н.Л. Гарагонич // Юридична освіта практика та освіта, 2010. — № 1. — С. 141—147.

11. Фінансово-економічні методи державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні [Електронний ресурс] / Лазебна І.В. — Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4875/%D1%81.%2068.pdf?sequence=1>

References:

1. Mochernyj, S.V. (1999), *Ekonomichna teoriia* [Economic theory], Vyd. tsentr "Akademii", Kyiv, Ukraine.
2. Shvajka, L. A. (2006), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy], Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. Did'kivs'ka, L.I. and Holovko, L.S. (2000), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy], Znannia- Pres, Kyiv, Ukraine.
4. Besiedin, V. F. Chuhunok, I. Ya. and Tsyhaniuk, A.V. (2005), *Rynkova transformatsiia ekonomiky Ukrainy: problemy rehulivannia* [Market transformation of the Ukrainian economy: problems of regulation], Kyiv, Ukraine.
5. Chystov, S. M. Nykyforov, A. Ye. and Kutsenko, T. F. (2005), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Mykhasiuk, I. Mel'nyk, A. Krupka, M. and Zaloha, Z. (2000), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy], Atika, El'ha-N, Kyiv, Ukraine.
7. Hrodets'ka, T.M. (2002), "Transformation of the consumer market and its recultivation in the transition economy" Abstract of Ph.D. dissertation, Global economy, Kharkiv, Ukraine.
8. Popovych, T.M. (2008), "Organizational-economic mechanism of recultivation in the consumer goods market" Abstract of Ph.D. dissertation, Global economy, Ternopil', Ukraine.
9. Akimov, O.O. (2014), "The way of implementation of public administration economic processes: the regional aspect ", *Visnyk AMSU*, vol. 1, pp. 112—120.
10. Harahonych, N.L. (2010), "Theoretical issues of state regulation of economic activity", *Yurydychna osvita praktyka ta osvita*, vol. 1, pp. 141-147
11. Lazebna, I.V. (2013), "Financial and economic methods of state regulation of the consumer goods market in Ukraine", [Online], available at: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4875/%D1%81.%2068.pdf?sequence=1> (Accessed 30 Aug 2017).

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017 р.